ڕەخنە گرتن لە کۆنەپەرەستە نوێکان .... نووسینی: محفوزابی یعلا ... و. لە عەرەبیەوە: یاسین لەتیف

دەمانەوێت لەم گوتارەدا ڕەخنە لە ڕوتێکی فکری بگرین کە بە شێوەیەکی بەر فرەوان دەستی بە بڵاو بوونەوە کردووە لە نێو گەنجە عەرەبەکان لەم پێنج ساڵەی دوایی لە سەر سەکۆی تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان. ئەم ڕەوتە فکریە ناوی خۆی ناوە (کۆنەپەرەستی نوێ) . (neoreactionary) ,, لەم گوتارە کوتەدا دەکارین هەندێك لە ئەفکاری کۆنەپەرەستە نوێکان و هەندێك لەو فەلسەفانەی کە دەربڕینەکانیانی تێدا سەرچاوە دەگرێت بخەینە بەر باس و لێکۆڵینەوە. هەروەها دەمانەوێت وەڵامی دوو پرسیاریش بدەینەوە و تەوەری ئەو دوو پرسیارەش بریتیە لە :

ئەو فەلسەفەیە چیە کۆنەپەرەستە نوێکان گوتارەکانیانی لە سەر بونیاد دەنێین ؟ فاکتەرەکانی شوێن کەوتنی فیکری کۆنەپەرەستی چییە؟ ناکرێت قسە لە سەر کۆنەپەرەستە نوێکان بکەین وەکو ڕەوتێکی فیکری گەورە و کارێگەر , بە پێچەوانەوە ئەم ڕەوتە بڵاو بوونەوەی سنوورداره , گوزارەی ئەم هزرە لە پاش تێك شکانی بەهاری عەرەبی دەرکەوت. کەواتە هزری ئەم ڕەوتە دیاردەیەکی نوێیە لە دونیای عەرەبدا لە گەڵ دیارەدەی ((پاش بەهاری عەرەبی)) . ئەگەر تێبینی بکەین زۆربەی لایەنگرانی کۆنەپەرەستە نوێَکان وئەوانەشی سەرسامن بە دەربڕین و تیۆرەکانیان لە کاتی خۆیدا بریتی بوون لە مارکسیەکان و ,لیبراڵیەکان , یان لە ڕابردووی نزیکدا نوێگەری بوون . چونکە ئەمانە هەڵگەڕانەوە لە بیروبۆچونی ئایدۆلۆژیا کۆنەکانیان, هەندێك پێیانوایە کۆنەپەرەستە نوێکان پیرو بە ساڵا چوەکانن و گریمانەی ئەوەش دەکەن ئینسان لەم تەمەنەدا پتر مەیلی کۆنسێرفاتیزم و کۆنەپەرەستانەی هەیە , هەرچەندە خۆیان پێیانوایە گەنجن و زۆربەیان هێشتا نەگەیشتونەتە نێوەڕاستی سی یەکان . کاتێك دەنواڕینە ئەو هزرانەی کۆنەپەرەستە نوێکان بانگەشەی بۆ دەکەن بۆمان دەر دەکەوێت هزرگەلێکن دژ بە هەموو نەریت و کەڵکەڵەیەکی مرۆڤایەتی و نوێگەریە .

ئەوان دژ بە هەموو هزرێکی پێشکەوتوخوازی و دیمۆکراسی و یەکسانیخوازی ژنان و ......هتد . مەرجەعی زۆربەیان دژ بە نوێگەری و دیمۆکراسی بریتیە لە نوسەرو فەیلەسوفی کۆڵەمبی نەناسراو ((نیکۆڵاس کۆمیز دافیلا)) Nicolas Gomez Davil__ 1913 _1994 یەکێك بوو لە دژ کارەکانی نوێگەری. ئەم دافیلایە هزرەکانی بە ناو بانگ نەبوو تا پاش مردنی بە چەند ساڵێکی کەم نەبێت دواجار ناسرا , پاش وەرگێڕانی بەرهەمەکانی بۆ زمانی ئەڵمانی , لە گەڵ ئەوەشدا هێشتا بیروبۆچونەکانی بڵاو بوونەوەی سنورداره لە جیهاندا . دەکرێت ناوی فەیلەسوفی ئیتالی ((یولیوس ئیفولا)) بێنین لە 1974 _ 1898 julius evola وا دا دەنرێت دەرکەوتە ترین تیۆرسێنی فاشیزمەو شانازی بە کولتوری فاشیزمەوە دەکات .

ئەگەر دوایان بکەوین و بزانین کۆنەپەرستە نوێکان چی بڵاو دەکەنەوە, دەبینین کارێگەرن بە فەلسەفەی ڕەواقیەکان کە لە سەر دەمی هەرەسهێنان و لە ناو چوونی ڕۆحی یونانیەکان دەر کەوتن . ئەو هەرەسهێنانەی کەوا گومان دەکرا کە کۆتایی بە جەوهەر و سروشتی فەلسەفە بێنێت ,وەکوئەوەی سوقرات و خوێندکارەکانی دەیانبینی . ڕەواقیەکان ڕویان کردە خود و وایان دەبینی ئایدیای بەرز لە ئەخلاقدا بریتیەلە پێداویستی ژیان لە سروشدا. ئاکاری ڕەواقیەکان ئاکارێکی پۆزەتیڤیان نەبوو وەکو ئاکاری سوقرات و ئەفلاتون و ئەرستۆ , ئەخلاقێکیان هەبوو کە پتر بە خودەوە سەرقاڵ دەبوو و دەستیان دەکرد بە قاوغ بوونەوە بە سەر خود دا بە ڕەوشتێکی سۆفیانە کە سرودی ئاشتی دەرونی دەڵێتەوە .

وەکو ئەو گوفتارە بە ناو بانگەی کە دەڵێت ((کاتێك هەست بە ئازار دەکرێت سۆفی دەر دەکەوێت)) ئەمە بە شێوەیەکی گشتی بە سەر ڕەواقی و ڕەواقیەکان و ئەو ماوە زەمەنیەی کە تێیدا ژیاون پراکتیك دەکرێت , بریتیە لە ماوەی ئازارەکان .. ڕەواقیەکان لە سەردەمی هلینستی دەرکەوتن , ئەو سەردەمەیە کە ناسراوە بە پاشە کشە کردنی فەلسەفەی کلاسیکی یونان, وا سرنجی دەدرایە ریسکێکە پێویستی بە هەستانەوەو ئازایەتی هەیە , بە پێچەوانەی ئەم فەلسەفەیەوە فەلسەفەی سەردەمی هلینستی کە لە سەر بنەمای ئەخلاقی خۆ بە دەستەوەدان و چاوەنواڕی و بەرگە گردن کاری دەکرد . برتراند راسل دەڵێت : (لەو سەردەمەدا کە سەردەمی هلینستیە پایەکانی کۆمەڵگا سەرەو لێژ دەبوەوە و خەڵکی بە دوای ئاسایشدا دەگەڕان، لە کاتێکدا بە ئاسانی ئاسایشیان بۆ فەراهەم نەبوایە خۆ ڕاگریان دەکردە چاکەیەك بەرامبەر ئەو ئاستەمانەی کە خۆ پارێزیان تێدا نییە)) .

بەو مانایەی دەکرت لە نهنی کارگەری فەلسەفەی ەواقیەکان لە سەر کنەپەرەستە نوکان تبگەین . پاش وداوەکانی بەهاری عەرەبی نائومدی و پوچگەرایی باى کشا بوو بە سەریاندا هەستیان بەوە کرد ئەو بەهایانەی ئەوان داوایان دەکرد نەهاتنە دی و , بگرە زر تریش , کمە گەلك دەرکەوتن دەسەات و حوکمیان کەوتە دەست کە دژ بە بیرو بچونە تازە گەریەکانی ئەوان بوون, هیچیان ب نەمایەوە بیە هەگەانەوە دژ بە بیروباوەرەکانی خیان وەکو پەرچە کردارك سەبارەت بەوەی کە ویدا . یان بە مانایەکی دیکە کنەپەرەستە نوکان گوزارشت لە حی سەردەمەکەیان دەکەن ، وەکو ەواقیەکان گوزارشتیان لە حی قناخی هلنیستی کرد . لە گە ئەوەشدا دەبینیت لە باو کراوەکانی کنەپەرەستە نوکان زر سەرسامن بە فردریك نیتشەو فەلسەفەکەی، ئاشکرایە ئەم فەیلەسوفە تیرسنکی نهلیزمی ژئاوایە ، سەرباری ئەوەی فەلسەفەکەی ویستی هزو ململان لە پناوی بووندا تدا دەر دەکەوت ئەگەر لە وانگەی میتدی سایکلژیەوە بی بنواین فەلسەفەی پیاوکە ژیان تکی شکاندووە ,بەو ئاکارانەی کە ناویان ناوە ئاکاری پیاوی مەزن بەوپەی تیژیەوە ووبە وو دەبوونەوە, لە واقیعدا کە لە سەرەتای ئەم گوتارەوە جەختمان لە سەری کردەوە کنەپەرەستە نوکان نونەرایەتی ەوتکی فکری بە هز ناکەن بە پی ب چونی ئمە گوزارشتە لە نا ئومدی و تکشکان کە دوچاری هەندك نوخبەی شنبیر بوەتەوە لە دونیای عەرەبدا بە تایبەتی پاش تکشکانی ئەم ئەنتلجنسیایە لە بە دەست هنانی داواکاریە پشکەوتنخوازو نوگەریەکانیان .

ئاشکرایە کمەگای عەرەبی لەپاش بەهاری عەرەبیەوە ئاشنا بوو بە کمەك دیاردەی کمەایەتی و گانکاری فیکری, وە لە نویاندا بە تەنها فکری بنەتگەرای سەلەفی پەگیرو توند ەو دەر نەکەوت ، دیسان ەوتی ادیکا و ئیلحادی و نهلیزم دەرکەوتن کە گوزارشتیان لە بیرکەی دژ بە هەموو ئەفکارکی نوگەری بوون . بیە بیر لەوەش دەکەینەوە ەنگە لە پاشە ژدا ەوت گەلکی توندەو دەر بکەون , نەك بە تەنها ەوتە ئاینیەکان ، بەکو ەوتگەلکی کنەپەرەست کە بوایان بە هزو ستەمکاری و چەوساندنەوە و چاودری هەیە . ەنگە ئەم گریمانەیە ئەو وو نەدات ,بەام ئەوە جگای پرسیارە بە ب چونی ئمە ەنگە لە داهاتودا وو بدەن . بیە ئمە بەوە ئاشناین ئاراستەی نوگەری کە ئامانجی خزمەت کردنی ئینسانە بوونی نییە, لە جیاتی ئەوە ئاراستەیەك هەیە بەهاکانی نوگەری ئەخاتە خزمەتی نا ئینسانیەوە .

له کۆتایدا کۆنه‌پەرەسته نوێکان ڕەخنه‌کانیان ئاراسته‌ی دیمۆکراسی و هه‌موو به‌هاکانی نوێگه‌ری ده‌کەن . پێیانوایه دیمۆکراسی به کهڵکی سیستەمی سیاسی نایەت ، لێرەدا ئێمەش له کۆتایی قسه‌کانمان پێمانوایه دیمۆکراسی باشترین سیستەم نییه ، هه‌روەها باشترین ئه‌گەری سیاسه‌تیش نییه، بهڵام لانی کەم ئه‌وڕۆ ئێمه قسه له سەر دیمۆکراسی ده‌کەین به تەنها قسه له سەر سندوقی ده‌نگدان ناکەین ، بهڵکو مه‌به‌ستمان سیستەمی نوێگەریه به پەروەردە دەست پێدەکات و به ههڵبژاردن و مافی ده‌نگدان کۆتایی دێت . بۆ پارێزگاری له نوێگەری پێوست به خه‌باتێکی نه‌پساوە هه‌یه، خه‌باتێك دژ به دوژمنه ئایدۆلۆژیەکان و دژ به چۆك دادان و ههڵوەشاندنه‌وەی ڕۆحی نهلیزم که هه‌موو شتێك پەك دەخات بێ ئه‌وەی هیچ شتێك بونیاد بنێت ..

-________________

لێکۆڵەری تونسی ـ یاسین عاشور بەم گوتارەدا چوەتەوە
محفوزابی یعلا ــــ الاوان ــــ 5 . یونایر . 2019
و . له عەرەبیەوە (یاسین لەتیف)